

1.9. Активізація партнерства на основі кластерного підходу як механізму регіонального розвитку бізнесу в Україні

Актуальності набуває врахування впливу фактору простору на розвиток бізнесу. Так, з одного боку, економічний потенціал підприємств визначає рівень розвитку того, чи іншого регіону, а з іншого – соціально-економічні, демографічні, екологічні особливості регіону значною мірою впливають на результати економічної діяльності підприємств та рівень розвитку бізнесу.

Метою роботи є дослідження механізмів партнерства на основі кластерного підходу в аспекті регіонального розвитку бізнесу. Дослідження передбачає визначення учасників та етапів формування кластерів, конкретизацію регіонально-галузевої структури кластерів в Україні, ідентифікацію сприятливих умов розвитку кластерів в Україні.

Інноваційним підходом, що стимулює економічну активність, розвиває підприємницьку ініціативу є партнерська взаємодія підприємств, яка виступає механізмом регіонального розвитку. Результатом партнерської взаємодії є реалізація спільних бізнес-проектів у сферах виробництва, послуг, інфраструктурного забезпечення, що сприяють вирішенню нагальних соціально-економічних проблем. При цьому особливого значення набуває використання методології кластерного підходу. Національним інститутом стратегічних досліджень України створення та розвиток кластерів визнано одним із найважливіших напрямів у стратегіях розвитку багатьох регіонів України [1, с.14].

Кластер – це спільне територіально розміщення виробників, постачальників послуг, освітніх і науково-дослідних організацій та фінансових інституцій, а також інших приватних і державних установ, об'єднаних різного роду зв'язками [2, с.25; 3]. Формування кластерів (і регіональних, і міжрегіональних) дозволить використовувати переваги спеціалізації компаній, створюючи значний синергетичний ефект в економіці України. Виділяють ряд чинників формування та розвитку кластерів в Україні (рис.1):

забезпечення нормативно-правової та законодавчої підтримки конкурентоспроможності та розвитку кластерів;

включення програм підтримки кластерів до регіональних програм соціально-економічного та інноваційного розвитку;

активізація зв'язків «влада – бізнес – наука» завдяки запровадженню ефективних механізмів державно-приватного партнерства;

забезпечення інформаційної підтримки кластерів, популяризація кластерного підходу у спосіб проведення інформаційних кампаній,

створення інтернет-ресурсів, забезпечення участі українських кластерів у європейських інформаційних мережах;

розробка методології та програми розвитку кластерів, що міститиме, зокрема, і критерії оцінки для відбору пілотних проектів, умови їх підтримки державою, основні етапи реалізації та критерії оцінки ефективності за кількісними та якісними показниками (фінансовими результатами діяльності, рівнем інноваційної активності учасників, створенням ними доданої вартості) [4, с.17].

Більшість українських кластерів (їх за різними оцінками близько 50) перебуває на стадії становлення. Найпопулярнішими для їх створення є туристичний сектор, харчова, машинобудівна галузі промисловості, тоді як наукоємні галузі (електроніка, альтернативна енергетика, нанотехнології, інформаційні технології та фармацевтика [4, с.14]) представлені недостатньо (рис.1).

За результатами статистичного аналізу встановлено, що найбільша соціально-економічна активність серед регіонів на яких функціонують кластери, характерна для Київського, Дніпропетровського та Харківського регіонів України (табл.1).

При цьому імпорт продукції та послуг переважає над експортом практично за всіма представленими регіонами України. За обсягами капітальних інвестицій лідирує Дніпропетровський, Одеський та Київський регіони України.

Спостерігається надмірна концентрація виробництва на великих підприємствах, що збільшує залежність від ринкової кон'юнктури і знижує мобільність капіталу. Зокрема, великі і середні підприємства лише трьох регіонів (Дніпропетровської областей та м. Києва) формують майже 50% загального обсягу реалізованої продукції, робіт і послуг. Недостатніми є темпи розвитку малого підприємництва і підприємницької ініціативи населення. Так, на частку малих підприємств (та мікропідприємств), а також фізичних осіб-підприємців припадає лише 20% обсягу реалізованої продукції. До того ж, діяльність суб'єктів малого підприємництва (частка яких в окремих регіонах сягає 90%) тяжіє, передусім, до торговельно-посередницьких операцій (табл.1).

За результатами дослідження виявлено деформацію структури економіки регіонів [4, с.6]:

монофункціональність економіки багатьох територій, що породжує відставання у рівнях розвитку і загострює напруженість у економічних і соціальних відносинах між обласними центрами і периферійними територіями:

переважають галузі з низьким рівнем створення доданої вартості;

Рис.1. Структуро-функціональна схема партнерства на основі кластерного підходу (розробка автора)

*Таблиця 1. Соціально-економічні показники окремих регіонів України
за 2013 р, на яких сформовані кластери [5, с.11, 12]*

	Дніпро-петровська	Львівська	Одеська	Харківська	Хмельницька	Київська	м. Київ
Територія, тис. км ²	31,9	21,8	33,3	31,4	20,6	28,1	0,8
Чисельність наявного населення, тис. осіб	3292,4	2538,4	2396,5	2737,2	1307,0	1725,5	2868,7
Кількість зайнятих економічною діяльністю, тис. осіб	1531,0	1104,7	1064,5	1282,8	573,7	758,4	1413,1
Валовий регіональний продукт (у фактичних цінах), млн. грн.	147970	61962	64743	82223	26237	69663	275685
Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг), млн. грн.	217656,4	34623,2	29821,3	78114,2	17552,6	55846,7	210661,7
Роздрібний товарооборот підприємств (у фактичних цінах), млрд. грн.	37,7	19,8	28,9	28,0	7,5	22,5	5,9
Обсяг реалізованих послуг, млн. грн.	20593,6	15045,2	29239,1	15059,9	2502,6	11671,4*	2280,4
Експорт товарів, млн. дол. США	9794,9	1290,9	1628,4	1987,3	489,0	1973,3	12336,8
Імпорт товарів, млн. дол. США	5357,3	2655,9	3438,7	2280,0	484,3	4736,2	26677,5
Експорт послуг, млн. дол. США	542,9	395,7	1178,3	345,0	40,3	477,8	4018,9
Імпорт послуг, млн. дол. США	504,1	113,2	268,6	181,4	16,6	309,4	3132,7
Капітальні інвестиції (у фактичних цінах), млрд. грн.	21,3	9,8	11,9	9,3	3,6	20,7	70,3

наявність дотаційного характеру низки базових галузей, що свідчить про недостатній рівень конкурентоспроможності регіональних виробників та експортерів;

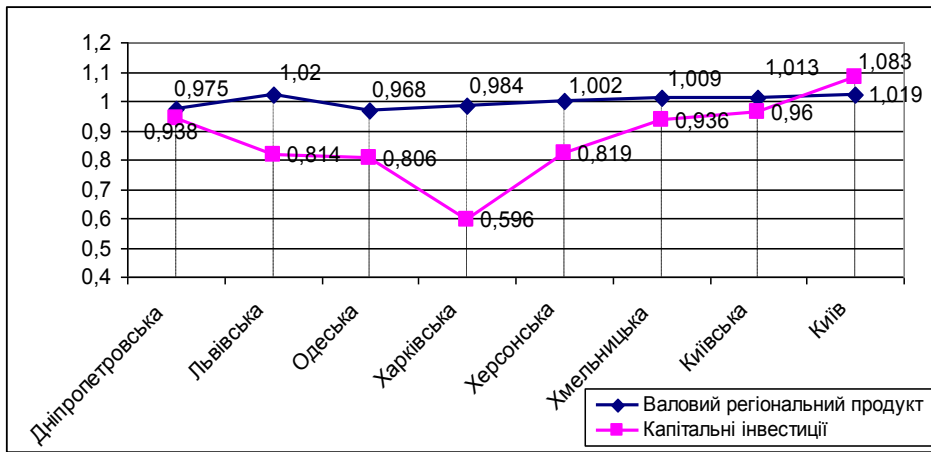
надмірна залежність базових галузей від кон'юнктури зовнішніх ринків збуту при недостатній розвиненості внутрішнього ринку;

недостатня орієнтованість регіональних виробників на кінцеве споживання;

зниження ефективності інвестицій у промисловість і АПК внаслідок значної капіталомісткості, неефективного використання ресурсів та незадовільного рівня окупності капіталовкладень;

незадовільний фінансовий стан, значна фізична зношеність основних виробничих фондів та їх технічна застарілість;

Зважаючи на ускладнення економічної та політичної ситуації в Україні негативні тренди демонструють майже всі макроекономічні показники, у стадії «турбулентності» перебуває фінансова система країни, що пояснює зниження обсягів капітальних інвестицій в регіони України (рис.2).

Побудовано автором на основі [5, с. 16, 17]

Рис. 2. Індеси валового регіонального продукту та капітальних інвестицій у 2013 р. до попереднього року

Вирішення зазначеної проблеми можливе шляхом розроблення заходів з фінансового стимулювання кластерних ініціатив та існуючих кластерів: запровадження системи податкових пільг і податкових канікул для кластерів у перші роки функціонування, надання іноземним інвесторам пільгових умов діяльності при їх участі у кластерах, що виробляють високотехнологічну й інноваційну продукцію.

Серед інновацій, що сприяють активізації регіонального розвитку, на перше місце виходить використання потенціалу та переваг міжрегіонального співробітництва з використанням кластерного підходу, яке сприяє розвитку внутрішнього ринку, посилює економічну та соціальну єдність країни. Міжрегіональне співробітництва та формування кластерів зорієнтоване на синергетичний ефект: досягнення стабільного збалансованого соціально-економічного розвитку на загальнонаціональному рівні завдяки підвищенню конкурентоспроможності регіонів. Розширення міжрегіональної взаємодії в економічній, торговельній, науково-технічній, культурних сферах здатне привести до якісних зрушень та позитивних ефектів [1, с.13]:

- підвищення конкурентоспроможності продукції регіону, формування стійких позицій на ринках інших регіонів;

- розширення ринків збуту продукції;

- відновлення інфраструктури малих населених пунктів;

- сприяння місцевому розвитку, розвитку місцевих громад малих населених пунктів регіону, самоорганізації та соціальної активізації громад, розроблення та запровадження громадських ініціатив сталого соціального, екологічного й економічного розвитку територіальних громад;

інтенсифікацію співпраці економічних суб'єктів з органами влади та самоврядування;

реалізацію великомасштабних національних проектів і збільшення інвестицій в економіку, забезпечення раціональнішого й ефективнішого використання господарських ресурсів;

сприяння запровадженню наукових розробок у виробництво;

інтенсифікацію міжрегіональних інвестиційно-виробничих зв'язків регіонів-партнерів, скорочення розриву економічних показників між ними; збільшення обсягів міжрегіонального товарообороту;

підвищення рівня зайнятості, створення нових робочих місць.

Таким чином, використання кластерного підходу активізує партнерські зв'язки та сприяє розвитку регіонів в першу чергу за рахунок підвищення конкурентного потенціалу бізнесу. Кластерний підхід передбачає існування різних стадій внутрішньої інтеграції кластерів; врахування етапів життєвого циклу та просторових ознак; можливості використання різних за складністю організаційних форм (кластер може мати мережеву структуру чи бути організованими навколо певної ключової фірми).

Отже, до пріоритетних напрямів міжрегіонального співробітництва в Україні з використанням кластерного підходу слід віднести [1, с.9]: освоєння природних (у т. ч. природно-кліматичних) ресурсів; генерацію та транспортування енергії; розбудову шляхів сполучення державного та міжнародного значення; формування інфраструктури специфічних ринків (насамперед ринку аграрної продукції); розв'язання екологічних і соціальних проблем; створення спільного туристичного продукту; науково-технічне співробітництво та трансфер технологій; формування спільної інноваційної інфраструктури.

Література

1. Міжрегіональне співробітництво у системі нової регіональної політики України / С.О.Біла, І.Г.Бабець, І.В.Валюшко, Я.А.Жаліло [та ін.]; за ред. Я.А.Жаліла. – К.: НІСД, 2011. – 32 с.

2. Кононенко Я.В. Економічна ефективність ЗЕД Харківського косметичного кластера // Бізнес-інформ № 11. – 2014. – С. 24-29

3. Кузьмін О.Є. Кластери як важливий чинник залучення інвестицій на промислові підприємства // Бізнес-інформ № 4. – 2013. – С. 127-134.

4. Передумови та практики реалізації реформ на регіональному і місцевому рівнях. Аналітична доповідь / С.О.Біла, Я.А.Жаліло, О.В.Шевченко [та ін.]; за ред. С.О.Біла. – К.: НІСД, 2014. – 68 с.

5. Статистичний збірник «Регіони України» Частина І. – Державна служба статистики України. – К., 2014. – 299 с.